

МАНУЕЛ МЕНДИШ НЕГЪРЪТ САУЛ

Превод от френски: Румяна Генова, 1978

chitanka.info

Това е пясъчна пустиня, сгушена до високата стена от стръмни скали, от чийто връх тук-там надничат зелените клони на някой линеен бор. Четири сламени колиби, почернели от дим, две плоскодонни лодки, изтеглени на пясъка, и морено, което реве ден и нощ, яростни вълни, които се разбиват една след друга и дълбаят все повече стръмния склон на брега.

Всичко замръзва, гвоздеите ръждясват от солената влага, защото мъглата от седмици не се вдига, за да разкрие синевата на небето и синевата на морето, това море, което не се вижда, но чието присъствие се долавя в постоянния гневен рев, одрезгавял от заплахи срещу сушата. Когато дойде това време, здравите мъже се преселват и отиват през зимата с рибарските кораби в Сезимбра и още по-нататък, при аламаните в Алгарве или в Пенише. Като през война, остават само старците, жените и децата. Живеят с оскъдна храна: морски миди, солено карапу^[1] и с някоя риба, която идва замаяна чак до брега и дори децата могат да я хванат с въдица. С малко олио карат цяла вечност, а за хляб жените ходят на две и повече левги навътре в сушата в селата на Шарнека в замяна за рибата, която старците все още успяваха да измъкнат от морето повече със сръчност, отколкото със смелост и труд. В тъмните и тъжни утрини те крачат в мъглата край студените вълни с въдица в ръка и кошче на гръб, нанизано на тояга. Нагласят въдицата задълго и се отдалечават от пясъчния бряг. Морето реве и ако настъпи малко затишие, ако се случи миг тишина сред продължителния екот, тогава в далечината се чува сирената на фара като зловещо предупреждение, като стенещ вой на чудовище. Такава е студената и нещастна зима за рибарите.

Потопени в белотата на стелещата се мъгла, нещата бяха загубили цвета си. Животът като че е оцветен в тъмни тонове, само черно и синкаво, без никакъв проблясък на радост. В непрогледната нощна тъмнина — само вратата на кръчмата свети като фенер с рязката светлина на ацетиленовата лампа; децата и жените се взират натам с жално любопитство, а старците пият по чаша горчиво вино на вересия. Никаква друга светлина не се мярка в черната като катран нощ, тъй тъжен е животът на хората, които се мъчат там.

Това е безкрайна пясъчна пустиня, сгушена до стената от стръмни скали, където кънти страшното ехо от морето; това е място за изгнание, където търсят подслон няколко клетници, които злата съдба

е изгонила от света. Там живее едно непостоянно население, което не се привързва към земята на своето заточение — там живеят всички, които не са намерили или не са заслужили нищо по-добро. Казвам, че омразата и мъката са толкова големи, че жените бягат и отиват да раждат далече, вярвайки, че така орисията на децата им ще бъде по-малко сурова. Това е прокълнатата и безплодна земя. Няма човек, който да се е родил там, както и няма никой, който да иска да умре там. Тя не е роден край на никого, а само място за временно пребиваване, нещо като чистилице, където някои мечтаят за свободата и за небесния рай, а други, отчаяни, знаят, че не им остава нищо друго освен горчивата надежда за ада.

Беше още земя — убежище, където мнозина отиват да скрият срама от мизерията или позора от някое забравено престъпление, защото там никого не питат откъде е дошъл и кой вятър, добър или лош, го е довял. Всички знаят, че правото на нещастие е свободно.

През зимата няма отърваване от това отчайващо запустение — жените, завити в шалове, с малки деца, вкопчени в полите им, старците и момчетата треперят от студ. Но когато дойде лятото, изведнъж населението се утроява. Малцина могат да живеят под покрив, но гостоприемните и меки дюни даряват с почивка умореното тяло, а небето покрива всички с едно и също звездно одеяло. Тогава в морето излизат два екипажа и има работа колкото искаш. И макар да не е много, на всеки се пада пай, мизерен дял живот. Сутрин и вечер мрежите се хвърлят в морето и по цял ден на брега се виждат върволица роби, които теглят като животни. На върха на склона пускат въжето и се втурват тичешком към пенестите вълни, за да го грабнат отново. Опъват и пъшкат, запъвайки крака в пясъка. Лакът по лакът юнгата навива въжето, сякаш може трудът на хората да се измери на лакът.

В един хубав ден в края на май там пристигна старият негър. От доста време хората го гледаха, че върви в далечината по дюните. Отначало той беше само тъмна точица на златистия пясък, която единствено очите на рибарите можеха да забележат. После полека-лека се приближаваше и фигурата му вече добре се различаваше. Тогава старците, които си приказваха на припек, помислиха, че това е Крища.

Той имаше същата бавна походка и затова заспориha той ли е или не е той. Но мина време, защото негърът ходеше бавно, приведен под тежестта на един вързоп. Чак когато дойде блиzко, всички разбраха, че не може да е Крища и че е черен като нощта и без съмнение много стар, защото имаше бяла брада и твърдите му кърдрави коси също бяха белоснежни. Че когато негър побелява, три по трийсет наближава. Вероятно беше много стар!... Затова, щом се приближи, преди още да разберат как се казва, запитаха:

— Ваша милост на колко е години?

— Не знам — отговори той с нежен, почти детски глас — Но на много години съм. Когато пристигнах тук, крал беше още дон Педро V.

— Глупости! — възкликна капитан Бернардину. — И аз съм също стар, ама това време не го помня.

— Самата истина ви казвам. Наистина сега не мога да кажа на колко съм и колко навършвам. Никога не съм знаел и затова никога не съм броил...

— И ваша милост как се казва?

— Саул. Но кърдето и да отида, само едно име имам...

И се усмихна със смиреността на животинка в големите очи, набраздени с червени жилки. Останалите се спогледаха, без да кажат нито дума.

— Ако не кажа, нали ще познаете?... Какво друго може да е?... Викат ми Негър.

Захапал лулата между зърбите, Евандру прихна в подигравателен и недружелюбен смях, но Алкошетану го пресече благоразумно:

— Че как тъй?... Нямате ли си име като всички?

Старият Саул стеснително наведе очи. Той знаеше, че това беше името на хората от неговата унижавана раса, името, което белите обичаха да му дават. Него винаги го беше боляло до дърното на душата от този прякор, който го принизяваше, от това постоянно напомняне за цвета на кожата му. Не можеше да свикне и умираше от мъка, когато трябваше да произнесе думата, от която най-много го болеше. Но дали и тук, както и другаде, неминуемо ще го наричат с името негър... След това вдигна глава и каза с умотелен жест, като че просеше милостиня:

— А работа намира ли се насам?...

— Докато има риба, мрежите се хвърлят в морето.

— Така ли?...

— Ами, разбира се.

Той погледна с благодарност към морето. На ярката слънчева светлина милиони златисти люспи играеха по спокойната повърхност на водата, а пясъкът, по който бягаше бялата пяна на вълните, блестеше с чистотата на неопетнените неща. Далеч, на линията на хоризонта, се издигаха скалите на носа, с кулата на фара. Той извади от торбата си залък хляб и започна да яде. Липсваха му вече доста зъби и затова, като дъвчеше, си кривеше устата в грозна гримаса, сякаш хлябът му се струваше кисел. Другите, изтегнати на пясъка, продължиха разговора си, който беше все един и същ, без да се смущават от неговото присъствие, сякаш новодошлият беше техен отдавнашен другар в тия сладки приказки на припек.

Така негърът Саул влезе естествено в живота на анатемосаната земя, в проклетото заточение, където самите старци мечтаят за риска на заминаването, за един по-добър свят, където спокойно могат да доживеят последните си дни.

— Понякога си мисля: кой ли още ме помни в Педрогуш? Никой, приятели! Семейство нямам, нямам приятели там. Сега се заклевам в едно — че костите ми няма да изгният в тая земя. Решено е вече! Щом дойде зимата, веднага тръгвам, където ми видят очите. Всичко друго, освен това! Когато човек е млад, има толкова илюзии! Но на стари години...

— Мене пък тук ме върза само дъщеря ми и внуците. Ако не бяха те...

— Едни за едно, други за друго...

— Само Зе Аррайш добре направи. Не пожела да пати тука. Вдигна се и си отиде. А ние?...

— Тука дните се броят, като в затвора.

— Още по-лошо е, защото човек не знае кога му свършва наказанието.

Настъпи кратко мълчание, в което всеки се замисли с тъга и отчаяние за собствената си съдба. Негърът дъвчеше спокойно сухия хляб и слушаше безмълвно какво говореха мъжете. За него още не съществуваше такъв проблем. Току-що беше пристигнал. Тежеше му друго — миналото, изминатият път. Идваше от много далече, от едно място, вече почти забравено в дъното на паметта му и краката го

боляха от ходене. Жадуваше да си почине, да се успокои малко, може да е за години, а може и да е само за последния миг от живота. Откога вървеше тъй и как беше стигнал дотам? Не знаеше. Беше ходил, все беше ходил, докато видя на пясъчния бряг тъмното петно на къщите. Тогава си каза, там ще е...

На другата сутрин негрът Саул дойде пръв в бараката на рибарската дружина. Сгушен в дрипите си, той трепереше от студ и тревога. От морето подухваше бриз, който режеше кожата. Небето беше още голям полилей от звезди, а черното покривало на нощта — обсипано с блещукащи светлини. Юнгата ходеше и чукаше от врата на врата и в тишината и тъмнината се чуваше звънливият му глас:

— Ей, чичо Калвайру, тръгваме за морето! Вече изгря Зорницата!

— Ей, сеньор Зе д'Адриса, към морето!...

Отново настъпваше тишина, а долу, на брега, вълните тихо, ту тук, ту там се разбиваха на мокрия пясък. След това той отиваше още по-далеч и призивният вик едвам се чуваше, без да се различават думите. Още някой човек се събуждаше унило за страданието на новия ден.

Скоро след това започваха да идват рибарите. Настръхнали и разтреперани от утринния хлад, с пъхнати в джобовите ръце и приведени напред рамене.

Старият негр почака да се съберат всички. Чакаше мълчаливо и смирено. После се обърна към капитана с угаснал глас и с безкрайно смирена усмивка, която другите не видяха, но тя освети за миг тъмнината в бараката.

— Няма ли да се намери работа за негра, господине?

— Ще буташ лодката във водата и ще опъваш мрежите. Половин пай.

Саул не отговори, защото не знаеше дали беше прието да отговаря.

— Ясно ли е, или не?

— Ясно е.

— Тогава заминавай! Какво чакаш?

Капитанът ревеше като луд, даваше команди с по-други думи, отколкото се говори на роби. Думите плющяха във въздуха като

камшици. Езикът му беше остър като бич. Мъжете трупаха всичко на все още топлите си от съня мускули — гребла и въжета, широки мрежи.

— Гръм да ви тресне дано, кучи синове такива! Още спите! Хайде! Хайде!

И като мина край стария Саул, изрева му така яростно, че изплаши бедния човек:

— Половин пай, но трябва да го заслужиш. Тук не е приют за скитници! Трябва да теглиш като другите, чу ли?

Негрът затича към брега като ужилен, с две мрежи на гърба. Трябваше да се покаже сръчен, но тая грубост му се видя толкова голяма, че замърмори през зъби:

— Кучи син е той!... Бял дявол! Страшен дявол!

Така започна първият му работен ден в прокълнатата земя. Запъна със старите си рамене дъсчените стени на лодката и помогна да я вкарат във водата. Тя тежеше, сякаш беше вкопана в земята. С мъка я плъзгаха по влажния пясък, въпреки виковете на мъжете. След това цялата сутрин опъва мрежите и пренася вода за дружината. Накрая получи в пари своя половин пай и шепа сардини за вечеря. Опече ги на въглените при рибарите, които приятелски разговаряха край огъня, и ги изяде спокойно и с удоволствие. Слънцето залязваше в червени пламъци, сякаш беше запалило небето и морето. Подухваше лек ветрец. Вечерта изпи в кръчмата чаша вино и заспа под открито небе върху мрежите до вратата на колибата.

И тъй, все едни и същи минаваха дните.

Онова лято имаше много риба. Морето приличаше на чудо със своето изобилие. Но богатството на рибарите си е все едно и също.

— В името на светата Богородица — мрежите в морето! — казваше капитанът, застанал на кърмата.

След малко върху синята повърхност на водата се виждаше големият кръг от риболовни тапи и после пълната с риба мрежа от ръка на ръка се изтегляше на брега.

И морето благородно и щедро даваше храна на тези бедняци.

Насядали по пясъка, сложили кошниците до себе си, жените чакаха да дойдат мрежите, а децата тичаха около тях. Мъжете теглеха и ругаеха. После, по време на подялбата, застанали със скръстени под

престилките ръце, те си разпределят рибата, и ето ги, вече с товар на глава, с гъвкава и равномерна стъпка се понасят за Шарнека:

— Хайде, направо от морето!

Лятото не беше лошо за тукашните хора и Саул заживя там, изкарваше си хляба, пиеше от време на време по чаша вино в кръчмата, усмихваше се на всички смирено като куче без стопанин, което живее от милостта на ближния. На момчетиите никога не им идваше на ум да го замерват с камъни, защото добрата му усмивка не им позволяваше. Той се смееше и дечурлигата го гледаха учудено и с доверчива симпатия. Контрастът между много черната му кожа и белотата на рядката му брада и гъстата му, твърда и къдрава коса, им се виждаше красив. Когато се спреше при децата, те говореха с него като с равен. Старецът беше също така простодушен и наивен, приятен и добър, че сърцето му всеки миг се топеше от нежност. Всичко това се четеше в искрените му очи и затова негърът Саул беше очаровал дечурлигата, които понякога вървяха на тайфа след него по крайбрежието, или пък сядаха наоколо му, за да го слушат. В къщи те говореха за него с възхищение:

— Ах, майко, нали негърът Саул е красив?

Беше наистина красив. Освен това, с джобно ножче изрязваше от парче стара коркова тапа чудни лодки, с тънка мачта и платно, които можеха да плават в езерцата при отлив дори при страничен вятър.

С мъжете приказваше малко, усмихваше се само, подчертавайки смирено колко е незначителна собствената му личност. Чувствуваше, че го търпят. Плашеше се от грубите и брутални обноски. Имаше безкрайно кротък нрав. Но с жените и децата езикът му се развързваше. Разказваше им разни истории поетично и нежно, с думи, пълни с мистична екзалтация, които напомняха свещените книги и наивните легенди на древните хора. Но един път той ги увери, с известно озлобление и отчаяние в треперещия глас, че Христос бил негър. Жените се засмяха, но той заплака. Очите му се напълниха със сълзи и той започна да повтаря упорито:

— Черен, черен, като мене! Белите казват, че не е от нашата раса, защото са много завистливи.

По тъмното му лице падаха едри сълзи и от тях то блестеше като стъкло. На жените им стана жал, много жал заклетника. Скришом от мъжете и децата си те му даваха топла храна и изливаха пред него

болките и нещастията си. Струваше им се, че в негъра Саул има нещо тайнствено, което те не разбират, което не е от този свят — може би погледът, може би приятният напевен глас...

Вечер минаваше с въжето за теглене на мрежите, което още висеше на рамото му, риболовните тапи се влачеха по земята, в ръката си държеше четирите рибки за вечеря. Той беше всъщност като другите, може би малко по-нещастен, но кой знае защо неговата нещастна безпомощност предизвикваше у тях повече жалост.

— А ваша милост никого ли си няма?

— Имах, имах, но не обичам да говоря. Жена ми беше бяла и имам дъщеря, черна като мене. Не знам къде е, но знам, че не е умряла. Хубаво е човек да има дъщеря! На моята ѝ дадох толкова хубаво име! Казва се Луна. Представете си!...

— Много хубаво име!

— Защо ваша милост не отиде да живее при нея? Все по-добре ще ви е.

— Не знам къде е. Но не е умряла. Ако беше умряла, щях да усетя.

Останалата част от историята вероятно беше мистерия, голяма сърдечна тайна, която негърът Саул ревниво пазеше. Разпитваха го и тъй, и инак, но той не отговаряше. Изразът на лицето му ставаше тъжен, съвсем тъжен и едвам проговаряше:

— Не ми се говори.

В началото на октомври времето изведнъж се развали. Заваля дъжд и стана студено. След това, през ноември, пак имаше някой и друг хубав слънчев ден. Мъжете вече рядко излизаха в морето, което отново яростно зарева. Земята опустяваше. Негърът Саул беше страшен, вечно настръхнал от студ, той трепереше и просеше вино на вересия, за спасението на душите на онези, които бяха в кръчмата. Кожата му беше тъмносиня, сипкава като кадифе, а той беше станал угнетяващо мършав. Де що парцали намереше, всичко трупаше на сухото си и вцепенено тяло, от което костите сякаш стърчаха. Приличаше на призрак, на сянка, която бавно се плъзга. Понякога изпитваше чувство, че му липсва въздух и спираше запъхтян. Кашляше, кашляше все повече и повече и се разпадаше като стара кошница.

Когато зимата стана още по-люта, да ти се скъса сърцето, ако го видиш. Вече почти не говореше. Отваряше огромните си подплашени и трескави очи и замираше като вцепенен.

— Защо ваша милост не си отиде? Може би в Шарнека ще намерите работа и залък хляб. А рибарите не могат да оставят морето!... Не умеят.

Но негърът не приемаше такива увещания. Денем отиваше навътре в сушата и се връщаше натоварен с големи наръчи дърва. Водеше момчетата със себе си и сетне запалваха огромни огньове, на чиято топлина като че ли се посъживяваше. Тогава заговорваше със слаб глас за някакъв много голям огън, с високи пламъци, на който всички да могат да се стоплят. Оная зима в прокълнатата земя освен вратата на кръчмата, светеше и огънят на негъра Саул. Но една януарска сутрин го намериха мъртъв, увит с парцали, на дъното на лодката. Беше замръзнал.

Тогава се замислиха какво да правят с негъра Саул. Не си спомняха там да е умирал друг човек.

— Да повикаме свещеника от моите!

— Не може, понеже неговият Христос беше негър.

— Но тук няма гробища.

— Човекът не може да остане тук...

— Да се отнесе тялото, където трябва.

— А ковчег?

— Да се скове от две дъски!

— Най-добре ще е да го погребем в пясъка на дюните.

— И тук ще изгние, колкото и на друго място...

— Какво от това?...

— Първо да го изнесем.

Никой не посмя да докосне завитото в дрипи тяло на дъното на лодката. Валеше и всичко беше залято с вода.

Отидоха да помолят кръчмаря в името на бога да даде нещо, с което да го отнесат до гробищата в Монте. Но негодникът отказа:

— На мене ми дължи дванайсет литра и половина вино. Не давам повече на вересия дори за смърт.

Тогава всички започнаха да размишляват, като ругаеха от време на време низостта на кръчмаря Сидвестре.

— Умрелият вече не дължи никому нищо!

— Беше негър, но беше човек като всички.

Беше зима и земята беше без мъже. Само старци, жени и деца. Какво да се прави? И така в колебание минаха два дни. Тялото беше покрито с вода. Не можеха да го отнесат и не искаха да го погребат. На третия ден неколцина по-смели старци отидоха при лодката, почакаха прибоят да намалее и го откараха в морето. Когато навлязоха по-навътре, вързаха за краката му един камък и го вдигнаха над борда. Вече щяха да го хвърлят във вълните, когато капитан Бернардину заповяда да спрат.

— Чакайте, безбожници! Поне да е като на риболов.

Старците почтително свалиха баретите си и оголиха побелелите си глави. За момент настъпи тишина, морето също притихна. След това капитанът с развълнуван глас заповяда:

— В името на светата Богородица — тяло в морето!

И го хвърлиха. За миг то се задържа на повърхността сред неспокойното люлеене на вълните, но камъкът го дръпна и негърът Саул потъна в зелената водна бездна.

Почнаха да гребат към сушата и когато изтеглиха лодката на брега, казаха на жените, които ги чакаха:

— И той беше човек като всички, не можеше да стои тук.

Ана Дорада, с черен шал на главата и ръце, притиснати до гърдите, изплака със страхопочитание:

— О, старци, вие знаехте ли, че той има дъщеря, която се казва Луна?...

---

[1] Дребна морска риба от сем. бодлоперки. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.